

Călătorie în Kosovo

Înainte de revelion am primit un mesaj de la vechiul coleg de liceu, Laurențiu. Trecea prin București, în drum spre casă și am stabilit să ne vedem. După un schimb de mesaje, am aflat că lucrează pentru misiunea OSCE din Kosovo – știre care m-a intrigat nespus și l-am bombardat cu câteva întrebări. Din vorbă în vorbă, Laurențiu m-a anunțat că, dacă mi-e cu dorință, îl pot vizita. Închiriază un etaj dintr-o vilă și dispune de suficient spațiu de cazare.

Imediat după sărbători, am urmărit îndeaproape știrile din regiune. Fiind o zonă cu o istorie recentă destul de violentă, călătoria trebuia planificată cu o doză necesară de precauție. Ocazia s-a ivit în ajun de Paște. Am studiat cursele pentru traseul București-Sofia-Skopje-Prizren; am aruncat câteva lucruri în rucsac; am luat bilet de Sofia și-am luat-o din loc.

În trenul de Sofia, în compartimentul în care călătoream, numai eu aveam bilet. Ceilalți, studenți aromâni din Macedonia (după cum am aflat mai târziu), făceau o afacere, mergând cu trenul pînă la Ruse (primul oraș bulgar), de unde luau autocarul pînă la Sofia, iar de acolo – un alt autocar, de Skopje. Compania n-a fost dintre cele plăcute și mi-a amintit de acei studenți basarabeni, care fac din lipsa de educație un motiv de mîndrie. Pe durata călătoriei, tinerii au aruncat ambalaje pe geam, au fost zgomotoși și au trîntit uși. Au călătorit *cu nașul*, pretextînd că sînt studenți și nu au bani, deși aveau valize, telefoane și haine scumpe, iar mîncarea cumpărată la drum îi costase, probabil, la fel de mult cît drumul.

În Sofia am ajuns cu două ore înaintea cursei de Skopje și am dat o raită prin oraș. Am găsit centrul în plină renovare. După impresia relativ proastă pe care mi-o lăsase orașul în 2002, l-am găsit acum mult mai agreabil decît Bucureștiul. Chiar dacă nu era o curățenie impecabilă, era, totuși, mai îngrijit, cu șoferi civilizați și cu mult mai multe fețe lipsite de frustrări, dar și ceva mai dure.

În autocarul de Skopje am găsit o atmosferă care m-a dat gata: mai mult de jumătate dintre pasageri erau studenți macedoneni și albanezi, care studiau la București și plecau acasă în vacanța de Paște. Cei mai mulți dintre ei – aromâni. Îi reîntîlnesc pe condrumeții din trenul București-Sofia. Încă înainte de a ne porni, în autocar se instaurează o stare de euforie. Studenții sînt veseli și fac tot soiul de glume. Fiecare-și vorbește limba țării lui (macedoneana sau albaneza), iar cînd vor să se înțeleagă între ei – româna. Fata de lîngă mine ascultă, la un mp3-player, „Primăvara Simfonic” de Tudor Gheorghe. Euforia nu durează însă prea mult. Mai exact – pînă în vama macedoneană. Bulgarii sînt foarte amabili. Chiar dacă ne dau jos din autocar cu bagajele, controlul se desfășoară rapid și eficient. Primim pașapoartele și plecăm. În vama macedoneană, în schimb, stăm cîteva ore. Încep să-mi fac griji că nu voi prinde cursa de Prizren. Vameșul ne dă jos cu bagajele, trimite undeva autocarul și se apucă să verifice fiecare milimetru de valiză. Nu se grăbește. Afară bate un vînt rece, numai bun de-o răceală. Din fericire, pasagerii n-au nicio treabă. Sînt veseli în continuare și fac glume pe seama vameșului. Se conturează o gașcă de studenți albanezi și un bucureștean care merge să-i viziteze. Unul dintre albanezi – cel mai scund și mai îndesat – face reclamă Albaniei la orice pas. Ba zice că e cea mai plină de *merțane* și că acolo e cel mai tare, ba zice că n-ar sta o clipă în plus în Albania, pentru că e plictiseală de moarte în comparație cu Bucureștiul. E foarte mîndru să afirme că mai e nevoie doar de cîteva ani pînă cînd albanezii vor fi majoritari în Macedonia *și-atunci să vezi!* Informația avea să-mi fie „confirmată” ulterior. Se pare că ritmul demografic al macedonenilor e negativ, în timp ce acela al albanezilor din Macedonia e în creștere.

Cînd ne vedem scăpați de vamă, sîntem răsplătiți cu niște peisaje absolut încîntătoare: munți, coline și văi, drumuri în serpentină și sate cochete întinse de-a lungul drumului. În autocar, între timp, atmosfera se încinge. Tinerii albanezi au luat o sticlă de țărnie ieftină, din vamă, și acum o forțau pe una dintre studentele din Skopje să bea cu ei. Voinicul albanez de mai devreme încerca o demonstrație de forță la băut țărnie și comenta avan la fiecare cîteva mililitri luați. Cînd nicio treime din sticlă nu e golită, albanezii sînt deja beți: unul are dureri de cap și... adoarme, – celălalt (voinicul) refuză și el să mai bea.

Nu mai apuc să văd Skopje. Am timp numai pentru a-mi lua bilet și a găsi peronul. Ajungem la frontiera macedoneană în mai puțin de o oră. Autocarul e plin doar pe jumătate, din care, cei mai mulți sînt occidentali. Controlul pașapoartelor durează puțin. Ne apropiem de zona Kosovo. Frontiera e dominată de prezența forțelor internaționale. Nu reușesc să-mi dau seama dacă cei care ne verifică hîrțile sînt kosovari sau internaționali. Înclin spre ultima variantă. Sînt întrebat pe un ton foarte amabil unde merg, care e scopul vizitei, cît voi sta și pe unde voi părăsi regiunea. Răspund, pe rînd, la toate întrebările. Studiez apoi ștampila. Ștampila „zice” UNMIK (Administrația Interimară a Națiunilor Unite în Kosovo) – autoritatea care se ocupă de administrarea regiunii. Între timp, din 15 iunie, în regiune a intrat în vigoare o nouă constituție – nerecunoscută de Serbia și de Rusia – , care prevede transferul puterii de la ONU către guvernul alcătuit, în majoritate, din etnici albanezi. În continuare, rolul de supraveghetor internațional va trece la Uniunea Europeană – rol considerat neclar de șeful misiunii ONU în regiune, Joachim Rukker. După părerea reporterului BBC din Kosovo, neclar e și cine se va ocupa de administrarea enclavelor sîrbești.

Kosovo, o regiune locuită de circa 2 milioane de oameni, își declarase independența de vreo două luni cînd am vizitat-o, adică în februarie. Majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene și SUA au recunoscut-o imediat. Notă discordantă au făcut România, Spania, Cipru și Grecia. N-a recunoscut-o nici Republica Moldova. Dincolo de o simplă nerecunoaștere, Rusia a luat o poziție dură și a trecut imediat la negocieri privind achiziția de rețele energetice din Serbia. Chiar de la început, totuși, atît România, cît și alte state nealiniat, au dat de înțeles că nerecunoașterea e simbolică și că, mai devreme sau mai tîrziu, situația va fi acceptată. Pe lîngă specularea ideii unui precedent pentru România, atitudinea rezervată a Bucureștiului a avut și o încărcătură sentimentală, istorică: sîrbii sînt unicul vecin cu care românii nu au purtat niciodată războaie, iar numeroasa minoritate românească din Banatul sîrbesc și alte regiuni ale Serbiei nu a cîrțit niciodată contra statalității sîrbești. Trebuie menționat, totuși, din rațiuni de obiectivitate, că, spre deosebire de cei din Banat, românii din Valea Timocului au avut o soartă mai nefastă și au cunoscut periodic persecuția autorităților sîrbe. Chiar și așa, românii de acolo au știut să nu ridice piatra atunci cînd toți ceilalți iugoslavi au facut-o.

Măcinați de confuzii și aflați în căutarea unui punct de echilibru, sîrbii din Mitrovice (Mitrovițe), localitatea cu cea mai însemnată populație sîrbă din regiunea Kosovo, situată la nord, se adună în fiecare zi, la ora 12:44, pentru a protesta contra dezlipirii provinciei de Serbia. Ora protestului e o trimitere la rezoluția cu numărul 1244, adoptată de Consiliul de Securitate al ONU, în 1999 – rezoluție semnată de părțile implicate în conflict și care prevede o autonomie pentru Kosovo, dar nicidecum independența.

Ținînd cont de toate implicațiile, am fost sfătuit ca, odată ajuns în regiune, să vorbesc numai engleza. Nici româna nu i-ar fi deranjat, probabil, pe albanezii kosovari, rusa – în schimb – ar fi trezit, cu siguranță, reacții bolnăvicioase.

Imediat după ce intri în Kosovo, ceea ce-ți atrage atenția este numărul mare de case noi. Orașele și sate întregi de case noi, netencuite încă. Al doilea element este numărul mare de sucursale a două bănci occidentale: Procredit și Raiffeisen. Sunt împrăștiate peste tot. Devin nerăbdător să ajungem la Prizren – punctul meu de destinație și unul dintre orașele importante ale regiunii.

Cu o exactitate nemțească, intrăm în autogara orașului la ora trecută pe bilet. Aici mă așteaptă prietenul meu Laurențiu, care mă ia în primire și mergem imediat să mîncăm ceva la Ben-Af – un supermarket cu cantină. În drum spre Ben-Af, aflu că toate casele „noi”, pe care le-am văzut, sînt, de fapt, terminate de ani buni, dar, pentru a evita achitarea unui impozit pe imobil, niciuna nu e finisată pe dinafară. Laurențiu povestește, cu mult umor, despre Ben-Af, iar cînd ajungem acolo, nu ne abținem să facem comparații cu magazinele-„locuri de socializare” de la Chișinău. Ben-Af e afacerea unui kosovar dintr-un alt oraș – o chintesență a tranziției economice și a spiritului provincial. Între timp afacerea a devenit de succes și acum există o întreagă rețea de Ben-Af-uri. Cantina e mai mult decît decentă. E foarte curat, prețurile – rezonabile, iar pîinea, apa și lămîia – gratuite. Unica noastră obiecție vizează fundalul sonor, muzica: de fiecare dată cînd vii – e același disc, aflu. Discul se schimbă o dată pe an. Anul acesta – melodii din anii ‘80, inclusiv Lambada. Mîncăm și rîdem.

O rupem din loc cu o mașină de teren, a misiunii, pe care Laurențiu trebuie să o ducă în parcarea OSCE-ului. Pe străduțele înguste, mașina de teren e o adevărată provocare pentru cel care o conduce. Majoritatea străzilor au sens unic, trotuarele sînt late cît să treacă un singur om, iar de ambele părți ale străzilor ai clădiri de maxim 1-2 etaje. În foarte multe locuri străzile sînt pavate cu piatră.

Mergem acasă. Gazda lui Laurențiu se trage dintr-o familie de *gorani* (munteni) – minoritate de neam slav, care populează partea de sud a proximității Prizrenului și care vorbește o limbă definită ca un amestec de dialecte bulgare și sîrbești. Goranii sînt mîndri și buni gospodari. Gazda pare impresionată de faptul că mai cunoaște un basarabean, care, pe deasupra, știe rusa, și se apucă să-mi prezinte biblioteca din dormitorul său. Are opera integrală a lui Dostoievski, în sîrbă, și încă o serie de autori clasici.

În aceeași seară dăm o raită prin orașul vechi, împreună cu Marco – colegul portughez al lui Laurențiu. Ca să pătrundem direct în piața din centru, traversăm Podul de Piatră – unul dintre simbolurile urbei. Orașul are multe poduri, iar râul peste care sunt întinse se numește Bistrica (Bistrița). E sâmbătă seara și cheful e în toi. Piața, când ajungem, e înțesată de lume. Întreb dacă se întîmplă ceva. Nu se întîmplă nimic. E în spiritul locului ca în zilele de odihnă lumea să se adune în centru și să se plimbe de colo-colo, inundînd străzile și puzderia de localuri. Într-unul dintre restaurante, la terasă, evoluează o trupă de rock. Trupa e chiar bună. Laurențiu îmi vorbește mai devreme despre ea. Unul dintre soliștii formației îi este coleg de serviciu. Ascultăm cîteva piese și mergem mai departe. Prietenul meu îmi atrage atenția că aproape nicio fată nu merge neînsoțită. Observ eu însumi puține fete pe străzi. Laurențiu îmi povestește cum a fost o dată într-un club în care se dansa și era plin doar de bărbați. Se pare că emanciparea femeilor întîrzie aici. Aveam să observ, în zilele următoare, că bărbații nu obișnuiesc să arunce priviri pline de subînțelesuri fetelor în stradă, dacă nu le cunosc. De fluierături sau replici – nici vorbă. Așa ceva s-ar lăsa cu o bătaie crâncenă.

A doua zi, duminică, mergem la Decani (Dechani) – o mănăstire din secolul 14 – inima ortodoxiei sîrbe, rămasă în Kosovo. La slujbă, vedem și cîteva jandarmi români. Tot aici ne întîlnim cu un alt basarabean, angajat recent al unei alte misiuni internaționale din regiune. Rîdem cu poftă cînd descoperim că îl știm amîndoi pe basistul de la *Snails*. După slujbă, mergem să servim țuică și chec de post, alături de enoriași. La masă, întîlnim un grup de belgrădeni, care fac un tur al bisericilor ortodoxe din Kosovo. Cu unul dintre ei – profesor universitar – ne întreținem mai mult. Profesorul e temperat în afirmații. Discută la rece despre problema regiunii și despre susținerea acordată de Rusia. Cîteva zile mai tîrziu, aveam să văd un reportaj al unui post rusesc de televiziune, despre niște ajutoare umanitare aduse de ruși în Mitrovice.

Reveniți la Prizren, ne gîndim să facem ciorbă de pui. Strig sus și tare că mă ocup eu. Nu apucăm bine să pregătim ingredientele, că se stinge lumina. Cum în regiune nu există gaz, tot ce înseamnă gătit depinde de curentul electric. De asemenea, nu există încălzire centralizată pe timp de iarnă, din care motiv toate casele au sobe. Acum văd cu ochii mei cum se desfășoară o întrerupere de curent – despre care Laurențiu îmi povestea în iarnă. Cînd se stinge lumina, nu ești prevenit și nici nu știi cît va dura. Frecvența deconectărilor depinde și de o „zonare” a orașului. Laurențiu e în zona A, cea mai favorizată. Cu toate acestea, pe durata șederii mele, de aproape o săptămînă, am asistat la două deconectări. Cînd se taie curentul, orașul începe să zumzăie și să miroase a combustibil ars: se cuplează generatoarele automate. Renunțăm la ciorba, pe care, în cele din urmă o va face Laurențiu – eu rămîn cu lauda.

Avem mai mult noroc de curent electric într-una din serile următoare, cînd Laurențiu organizează o seară moldovenească pentru colegii săi de misiune, adunați de prin toată lumea. Reușesc să sabotez nițel evenimentul, oferindu-mă să prepar măcăleț. Dar, surpriză: ori că e prea fină făina de porumb de producție slovenă, ori că n-am pus de la început suficient de multă făină, ori că *nu arde* curentul așa cum trebuie, însă măcălețul nu depășește stadiul de terci și invitații încep să se orienteze spre partea de alcool a mesei. Suntem salvați de excelenta brînză de oi și de friptura de rață, ultima – fabricată în Moldova. Din fericire, avem vin berechet, iar colegul neamț al lui Laurențiu adusese un litru de țarie locală, de culoarea cognacului. Neamțul își

laudă marfa, despre care spune, cu ironie fină și dexteritate de localnic, că e balsam curat și te umple de sănătate. Tot el mă învață cum să zic „sănătate”, așa cum zic cei de la care a luat țuica: *Gezua!*

Într-o dimineață, după ce mă satur de somn, mă înarmez cu aparatul foto și mă pun pe explorat orașul în partea sa de deal – de departe cea mai cochetă, diversă și generoasă în panorame... Panta e într-atît de abruptă, încît te minunezi de fiecare casă împlîntată în deal, de fiecare străduță pavată cu piatră, de fiecare centimetru de pămînt, folosit cu rost. În drum spre ruinele cetății din vârful colinei, trec prin fostul cartier sîrbesc. Sîrbii au plecat de-aici toți într-o noapte, în martie 2004, în urma unui atac al albanezilor majoritari. Atacul fusese provocat de o știre difuzată cu puțin timp înainte, despre cîtiva copii albanezi forțați să intre într-un rîu de niște adulți de etnie sîrbă. Ulterior, s-a dovedit că acei copii s-au înecat în timp ce erau la scîldat și niciun sîrb nu fusese implicat în incident. În toial acelei nopți, sîrbilor le-a bătut poliția la geam și i-a anunțat că o gloată pe care n-o pot stăpîni se îndreaptă spre casele lor, să-i atace. Sîrbii au luat cu ei ce-au putut și au fugit. Soldații din forța internațională, care asigurau pacea în regiune, au urmărit impasibili incendierea caselor și uciderea, în debandadă, a sîrbilor, refuzînd să se implice pentru *a nu fi părținitori*. Ceea ce s-a întîmplat în Prizren a fost un atac deschis asupra sîrbilor. Într-un număr de sate – enclave sîrbești – însă, țărani sârbi erau omorîți, pe ascuns, cînd ieșeau să-și îngrijească cîmpurile. Pus alături de alte evenimente (ca, de exemplu, impasibilitatea olandezilor de la Srebrenica, cînd atacatorii erau sârbi, iar victimele - bosniaci), situația este una reprezentativă pentru tot ce înseamnă aberantul caz post-iugoslav.

Chiar și fără susținerea internațională, albanezii (din Kosovo sau din alte locuri) sînt un neam încrîncenat și pus pe întemeierea Albaniei Mari. La un muzeu din Prizren, găsim harta Albaniei Mari – care cuprinde regiuni din Macedonia, Grecia, Serbia și Bulgaria. Chiar dacă în prezent nu există discuții concrete despre unirea regiunii Kosovo cu Albania, faptul e considerat o chestiune de timp. Pe lîngă ardența albanezilor kosovari obișnuiți, trebuie să menționăm și tendințele extremiste. E vorba de o organizație de activiști pentru independența Kosovo, care se face simțită în regiune, în primul rînd, prin inscripțiile de pe ziduri „Jo negotiato!” – „Nu negociem!”. Mișcarea ignoră, se pare, influența occidentală din regiune, se situează deasupra ei și lansează ideea că albanezii kosovari nu au nevoie, în egală măsură, nici de sârbi, nici de occidentali. Tot ce doresc este dreptul la autodeterminare.

Încrîncenarea albanezilor nu se referă numai la obiectivele naționale, ci poate fi întîlnită și în viața de zi cu zi. Se zice că, dacă între două familii de albanezi apare un conflict, acesta se va termina doar odată cu moartea tuturor bărbaților din ambele familii. Se mai zice că în orice casă de albanez găsești cel puțin o armă de foc. Un caz ce poate ilustra de minune spiritul locului s-a întîmplat acum cîteva luni. O mașină care circula cu viteză mare pe una din străzile Prizrenului a atins un pieton, iar pietonul l-a înjurat pe șofer. Pentru că înjurătura a fost auzită de șofer și de fratele său care-l însoțea, cei doi s-au întors din drum, l-au împușcat mortal pe pieton și au rămas lîngă el. Vestea s-a răspîndit în cîteva clipe, ajungînd la frații victimei. Aceștia au venit, i-au împușcat pe cei doi, au pus armele jos și au așteptat sosirea poliției.

Pe cît de duri sunt în luptă, pe atît de legați sunt albanezii de prieteni. Latura hilară a strînselor legături de prietenie poate fi observată de oricine, în orice zi și în orice loc: e suficient să te oprești pentru cîteva minute la un colț de stradă și să urmărești circulația rutieră. Ceea ce vei observa este cum o mașină se oprește, aparent fără niciun motiv și contrar regulilor de circulație, pentru a saluta vreun trecător sau pe cineva din vreo altă mașină. Salutul nu este făcut în grabă și nu se rezumă la o simplă formulă de politețe, ci se compune dintr-o discuție suficient de lungă cît să creeze mici ambuteiaje. Numai în jumătate din cazuri cei din spate vor claxona enervați.

Într-o altă zi, l-am însoțit pe Laurențiu într-o călătorie de serviciu la Priștina. Orașul, vădit mai mare decît Prizrenul, nu m-a impresionat. Era mult mai aglomerat și lipsit de un farmec propriu. Cele mai multe clădiri erau blocuri seci de beton, iar străzile nu se deosebeau cu nimic de cele ale oricărui alt oraș de tip socialist. Populația aici a crescut uimitor în ultimii ani (de la circa 200.000 la circa 600.000 de oameni). Spre deosebire de Prizren, la Priștina, pe lîngă multele mașini OSCE, K-FOR și elicoptere, puternica prezență internațională

se vede și în stradă. Să auzi engleza, aici, e un fapt obișnuit. Partea bună a lucrurilor, în ce privește Priștina, derivă din această aglomerație și din prezența misiunilor internaționale. Viața de noapte e mult mai vie și mai diversă în Priștina. Din acest motiv, mulți dintre cei care lucrează pentru misiunile internaționale în orașele mai mici ale regiunii își petrec finalul de săptămână anume aici, mai ales că distanțele dintre orașe sînt neglijabile... Altfel, ceea ce te poate surprinde în Prizren, Priștina sau în orice altă localitate din Kosovo – după ce ai văzut dramaticele știri TV – este liniștea și pacifismul locuitorilor. Familii cu copii mici ieșite la promenadă, rîsete și glume la terase, adolescenți îmbrăcați americănește – toate îți sugerează un spirit de normalitate. Nu este exclus să fie numai o impresie de suprafață, dar cert este că, pentru moment, regiunea trăiește o oarece perioadă de post-euforie.

Drumul înapoi, spre București, a fost mai ușor decât cel de la plecare, și asta datorită excelentei ocazii de a-i avea alături pe Laurențiu și pe un coleg al său de misiune – ofițer român. Călătoria a fost, pentru mine, și foarte instructivă în materie de conflicte internaționale, întrucît Cristian, ofițerul – un domn de vîrsta părinților mei, dar care îmi ironiza fiecă *dumneavoastră* –, avea o bogată experiență acumulată în misiuni de luptă, povestindu-ne întâmplări dintre cele mai șocante, adunate, de-a lungul ultimelor decenii, în diverse zone „fierbinți” din lume, pe unde l-a purtat datoria de militar. Trebuie să recunosc, că, în timp ce povestea, am simțit regretul de a nu fi ales o meserie mai călătoare. Mi-am mai amintit totuși, pentru a nu știu cîta oară, de constatarea că anumite experiențe sînt interesante numai în calitate de amintiri. În Kosovo, însă, m-aș mai duce. E-aproape.